

sem születni, de ha már megszületett, tanácsos mielőbb meghalnia. „Orvosnak lenni kevés” – mondja a zseniális első novella (lásd *Taxidermia*) hőse, Morosgoványi Vendel.

Az elbeszélések monológyszerűen épülnek fel, de nem közvetlenül szólnak az olvasóhoz, sőt általában még a narrátorhoz sem, hanem a narrátor beszélgetőpartnerének a hajdani beszélgetőpartnere mesél. Azaz a sztori direktre ikszedik kézből származik. Mindez nem hiteltelenités-ként hat, éppen azt engedi megszólalni, ami a lényeg: többszörösen sugárzik felénk a világ, a város, és közvetlen lakókörnyezetünk mérhetetlenül riasztó ízléstelensége, az ízlésnek ama legtágabb értelmében, ami az emberi érzések, indulatok kezeléséhez mindenkor szükséges. Végül már egy olyan hétköznapi és kevésbé terhelt szó is, mint a „pillepalack” (*Téstekszerek*), szinte az undorral határos reakciót vált ki.

A szavak sújtanak, mint a bárd, de mivel Parti Nagyról van szó, nem zúznak szét, mindig jön egy olyan nyelvi fordulat, amely újra a nevetés határáig visz el. Kik szólalnak meg a kötetben? Első körben egyszerűen megválaszolható a kérdés: a Mónika Show vendégei, és azok, akik már oda sem férhetnek be. Júeszéj zászlós úszónadrágban feszítő izomagy (*Nyelvtanulmányfűjé*), gyermekét egyedül nevelő villamosvezető-nő (*A hét asszonya*), zsuzsivonat mellett lakó magányos favágó (*Varádics*), min-

den létfeltételétől megfosztott második világháborús tisztiszolga (*A fagyott kutya lába*), kismimizett ipari dolgozó (*A bányamosodás*), krónikus italozók, kielégítetlen aszszonyok, s a narrátor, aki egyszer maga is bajba kerül (*Hotel Tésziroda*), amikor az emberi kilátástalanság perverz agressziója utoléri az isten háta mögötti kis faluban, Csőpépen, ahonnan úgy távozik, mint a *Madarak* főhőse: csupán időt nyer, a varjúszerű öregasszonyok már sohasem maradoznak el a háta mögül.

Parti Nagy figurái nem úgy beszélnek, ahogy az eredetiek ott a látáhatatlan kiskocsmák, magányos lakásbelső mélyén, de ugyanazt mondják. Fájdalmasan beazonosíthatóak. Ha a fagyott kutya lába egyszer mikrofonon lehetne...

KRIVÁNSZKY EMÓKE

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2006,*
226 oldal, 2490 Ft)

OLGA TOKARCZUK:

Sok dobon játszani

A kötetkezdő elbeszélésben (*Nyisd ki a szemed, halott vagy!*) egy fásult családanya megelégedi, hogy az általa olvasott krimi a műfaji szabályszerűségeken terén folyamatosan kihágásokra vetemedik. Nincs gyilkosság, a lapokon meglevenedő krimiírók pedig

sehova sem vezető eszmecserékkel múlatják az időt. E „szerződésesség” megtorlásoképpen az immár tette kész családanya beoson a fiktív térbe, és egymás után követ el gyilkosságokat, jó szolgálatot téve ezzel a cselekményesítés terén, mind az olvasmányt, mind saját (jóval kevésbé izgalmas, ugyanakkor persze szintén – egy másik – fikció szabályainak engedelmeskedő) életét tekintve. Ezek után talán nem tűnik krimiszerű fordulatnak (vagy nagyon is, ha a krimet a kiszámítható meglepetések műfajaként könyveljük el), hogy a bűnelkövetőt megalkotó és felbujtó értelmi szerző, vagyis a hazájában igen népszerű lengyel Olga Tokarczuk kötete kapcsán a szembesítés azzal az eredménnyel

jár, hogy elbeszéléseinek mindegyike valamiképpen a valóság és a fikció kapcsolatát, a műfaji határok kérdését és az elbeszélhetőség határélményeinek tapasztalatát járja körül – egyfelől.

Másfelől talán ennél is fontosabb, hogy mindegyik elbeszélés egyben maga is metafizikai krimi. Legyen bár szó fantasztikumba hajló robinzonádról (*A sziget*) vagy atomkatasztrófát követő családi tragikomédiáról (*A főpróba*), legyen bár a helyszín a középkori lengyel vidék (*Jeruzsálem bevétele*), netán a ködös észak valamikor napjainkban (*Egy hét Skóciában*), a szereplők mindun-

talán komoly küzdelmet vívnak identitásuk megtalálása-megértése érdekében. Az Én olyan gravitációs pontját keresik, amihez képest megnyugtatóan rendezhető el végre a valóság, melynek értelmezése egyébként a kifejtés végeérhetetlen buzgalmát követeli meg tőlük, miközben ez a valóság sokszor mintha a bőbeszédűség és a félelmetes némaság disszonanciájában nyilvánulna meg, és még legunalmasabb orcáját mutatta is

(vagy éppen akkor igazán) mutatkozna meg benne valami szorongató félelmetesség („Tudja, mitől félek a legjobban? Attól, hogy a világ valóban olyan lehet, amilyennek látjuk” – írja misztikus élményeire visszaemlékezve *A sziget* főhőse).

Az elbeszélte énkonstrukciók változatos taktikákat és módszereket eszelnek ki az önmegértés kínjai közepe. A középkori várúr a zsigeri hétköznapiaság elől menekülve élőszereplős játék keretében eleveníti fel Jeruzsálem kereszties ostromát. *A világ legcsúnyább nőjének* kisszerű antihőse felesége elborzasztó rútságán keresztül kívánja megpillantani a „maszkok” mögötti emberi közöset. A szimbólumok megnyugtató rendjét propagáló nyugati tudós hirtelen elveszíti énjének szilárd kontúrjait a szocializmus végnapjaiban senyvedő Lengyelországba csöppenve.

Számos példát lehetne még felhozni arra, miként tapasztalják meg az elbeszélések szereplői saját korlátaikat, melyek java része külsőleg rájuk oktrojált, különösen igaz ez a nemi szerepek és elvárások társadalmilag konstruált voltát illetően. A kötet fülszövege maga is megajánl különböző olvasatokat, köztük a feminista kritika belátásait. Kétségkívül számos olyan réteg fejthető fel több-kevesebb hatékonysággal a szöveg reflektáltabb olvasása révén, amely a teoretikus felismerések örömszerző stratégiáját erősíti. Ám ezekre kevésbé figyelmeztetve is gazdag szellemi táplálékhoz jutunk, hiszen Tokarczuk írásművészetének összetevői között a zabolátlan, mégis kellően fegyelmezett fantázia működéséhez finom (esetenként gyilkos) ironia, valamint a feszültségteremtés tudása társul, és mindezt apró, de nagyon tanulságos pszichológiai megfigyelések kíséretében képes szervírozni. Így talán megbocsátható, hogy az irodalommal bevallottan a fantázia büntetlen kiélésére szövetkező író bizony mesteri bűnelkövetőként oszon be a különféle fikciós terekbe, hogy bűnjelként ott maradjon utána némi bizonytalanság a valóság megismerhetőségét illetően.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Mihályi Zsuzsa és Pálfalvi Lajos, Napkút Kiadó, Budapest, 2006, 278 oldal, 2490 Ft)

**VIDIADHAR SURAJPRASAD
NAIPAUL:**

Fél élet

Mr Biswas háza

A harmadik világ angol nyelvű irodalmának sokszínűségét jelzi, hogy olyan egymástól eltérő térségek, mint az indiai szubkontinens, fekete-Afrika és a karibi szigetvilág mikrorégiója, egyaránt számos, nemzetközileg elismert író indítottak a világhír felé az elmúlt évtizedekben. Hogy csak az irodalmi Nobel-díj vonatkozásában villantsunk rá e sajátosságra, elég példaként említeni a nigériai Wole Soyinka 1986-os, a dél-afrikai (éppenséggel nem fekete) Nadine Gordimer 1991-es és John Maxwell Coetzee 2004-es, a karibi St Lucia-szigeti Derek Walcott 1992-es, és a trinidadai származású Naipaul 2001-es Nobel-díját. Valami elfojtott, kitörő közléskényszer szorításában alkotnak ezek a szerzők, gyakran önmaguk előtt is tisztázatlan nyelvi behatások eredményeként angolul, műveiket pedig a befogadó közönség az impérium nosztalgiájával vagy az öntisztulás igényével, az elődök által a gyarmati lakosság ellen elkövetett sérelmek orvoslására, egy látens politikailag korrekt magatartás manifesztációjaként a kortárs irodalom fősodrába emeli, támogatja és kedvvel olvassa.